

Cvito Fisković

ANTE TRESIĆ-PAVIČIĆ I BRAĆA OSTOJIĆI PRI OSNIVANJU SPLITSKOG ČASOPISA »NOVOG VIEKA« 1897.

Godine 1897. počeo je tridesetogodišnji književnik Ante Tresić-Pavičić, već onda poznat po svojim književnim radovima, putopisima, pripovijestima, drami, romanu i pjesmama, objavljivati časopis »Novi Viek«. Taj mjesečnik je već u podnaslovu najavio da je »list za književnost, znanost i politiku« i da mu je Tresić-Pavičić glavni urednik, a u uvodnom članku koji je potpisao izdavački odbor naglašeno je da će »glavni cilj 'Novog Vieka' biti dakle prosvjeta, ali prosvjeta nadahnuta i prožeta patriotizmom, da tako olakšamo narodu put do jedinstva i slobode«. Časopis je, tiskan u splitskoj Narodnoj tiskari na preko šezdeset stranica, bez slikovnih priloga, izlazio redovito svakog mjeseca sve do sredine lipnja 1898. godine, a zatim od srpnja te godine u Zagrebu.¹⁾ Pišući o književnom radu Tresića-Pavičića Šime Vučetić veli za taj časopis da je »javljajući se koncem stoljeća u općem našem previranju bio i on izrazom tog previranja, neodoljive težnje za novim (odatle mu i ime) za modernošću, za određenijim političkim aktivizmom i oštrijim otadžbeništvom.«²⁾ I doista, već u prva dva broja njegov glavni urednik, pored spomenuta uvoda, tiskao je programatsko-polemički spis »Rane otadžbine« u kojemu je otvoreno istaknuo svoj rodoljubni stav u političkom i kulturnom životu ondašnje Hrvatske i osudio sve ono što smeta njenom napretku i jedinstvu. Tim je »Novi Viek« pobudio na sebe pažnju javnosti i političara, te okupio znatan broj književnika, doprinijevši tako razvoju novog razdoblja hrvatske književnosti, a njegov urednik zauzeo svojim književnim radovima a i uređivanjem »Novog Vieka« posebno mjesto u književnom pokretu koji se razvio na razmeđu 19. i 20. stoljeća pod imenom 'moderna'.

Tresić-Pavičić je završivši Filozofski fakultet na Bečkom sveučilištu odustao da traži državno namještenje i posvetio se književnosti. Rođen u Vrbanju na Hvaru i završivši gimnaziju u Splitu, Zadru i Kotoru, on je i zatim često boravio u Dalmaciji i stupio u prijateljsku vezu s braćom Ostojićima, potomcima stare obitelji koja se bježeći pred Turcima bila

sklonila u Povlja na Braču. Baveći se vinogradarstvom i trgovinom vina Ostojići stekoše imetak, a četiri se potomka tog roda, rođeni u drugoj polovici 19. stoljeća — Antun, Mate, Ivan—Kažimir i Nikola — skoro u istom desetljeću od 1859. do 1869. godine bavljahu književnošću, pišući lirske pjesme, književne prikaze, crtice, a i prevodeći. Življahu u mladosti ponajviše na svom uređenom imanju u Povljima.³⁾ Prateći književni rad, a i objavljujući svoje sastavke, stupiše u tijesnu vezu sa Tresićem-Pavičićem koji im, kao i drugi književnici, bijaše česti i dragi gost. Njegova je književna kultura, polet a i politički rodoljubni stav doprinijela njihovom razvoju i oni se sprijateljiše. Tresić ih i spominje između ostalog i u svom putopisu »Poletima oko Biokova« koji je započeo s njihovog povaljskog praga, gdje se igrao s Matinim sinom Petrom, a i na povratku s Biokova kojemu je ljepotu i susrete u njemu zanosno opisao, gledao je »milu i divnu povaljsku luku gdje biju — kako piše — za me dva bratska srca, dva pjesnička srca, Nikole i Mate Ostojića«, radovao se da će opet čuti »Matine šale i Nikoline nujnosti« i osjećao da ide »sve bliže k srcima koja me najviše i najiskrenije ljube«.⁴⁾

Nikola se u svojim uspomenama s otoka Brača sjećao i Tresića kojemu Ostojići u svojoj povaljskoj kući ponudiše sobu u kojoj je pisao pjesme i drame. U trenucima odmora on sudjelovaoše u staroj igri »kamena s ramena«,⁵⁾ plivao je, veslao i ribario natječući se u svemu sa seoskim momcima, nabrajajući njima i Nikolinoj sestri imena zvijezda u vedrim otočkim noćima, a u razgovoru s pjesnički raspoloženim Ostojićima izgovarao stihove Homera, Vergila i naših narodnih pjesama.⁶⁾

Gostovahu u tom domu Ostojića, koje po ocu zвахu Pjerovi, Silvije Kranjčević, Josip Milaković, Rikard Katalinić-Jeretov, Marin Sabić, Jure Biankini, Ante Trumbić, Vejsil Čurčić, Osman Hadžić, slovački književnik Matej Bencur poznat pod imenom Martin Kukučin, liječnik u Povljima, Ivan Lapenna, fra Grga Matić, fra Ivan Despot, Ante Radić i Ivo Cipiko.⁷⁾ Očito je da se među njima i Ostojićima razvijahu književni i prisni politički razgovori u zanosu prkosnog i romantičnog razdoblja s kraja prošlog i u osvitu našeg stoljeća, jer se svi ti dalmatinski pravaši, Hrvati iz primorja i unutrašnjosti, Bosanci, mladi Bugari, pa i autonomaš Lapenna zanimahu za književnost, donekle i za znanost, a sudjelovahu u političkom pokretu. Sa svima njima, upoznatim u različitim krajevima, Ostojići prijateljevahu ne samo dok im bijahu gosti već se i dalje sretahu i dopisivahu.

Prirodno je, dakle, da je u tom društvu propupala kod Ostojića i poduzetnog, samouvjerljivog i odlučnog Ante Tresića-Pavičića zamisao da se poduzme izdavanje »Novog Vieka«, tim prije što imućni a i poznati u književnim, kulturnim a i političkim krugovima, braća Ostojići preuzeše na sebe materijalnu brigu za početak izlaženja tog časopisa. Oni uvidješe potrebu njegova izlaženja u vremenu narodnog buđenja ne samo u Dalmaciji već i u čitavoj Hrvatskoj, a bijahu iskusili da se u književnom obliku riječi može slobodnije izreći mnoga slobodarska politička misao. Tresić se pokazao smionim u očitovanju tih misli već u gimnazijskim danima zbog čega je morao mijenjati dalmatinske gradove, a i Nikola Ostojić je, kako Ante Petravić napisao 1905. godine »niknuo u rodoljubnoj obitelji, koja je stajala i stoji u redovima stranke, koja je na udaru nemi-

losti i progona«. ⁸⁾ Na njega je i brata mu Matu Tresić, kao i na mnoge mlade i poletne književnike, zastalno mnogo djelovao svojom književnom kulturom, a i rječitosti i zanosom uplivne ličnosti prožete južnjačkom uzbuđenošću. Oni su, Nikola i Mate, skupa s povaljskim župnikom gorljivim narodnjakom Nikolom Vidoševićem, koji je prvi prestao u svom župskom uredu u Dalmaciji voditi povaljske matice na talijanskom i pisao ih na hrvatskom jeziku, ⁹⁾ a bio blizak Tresiću po zajedničkom im zavičaju Vrbanju na Hvaru i po političkom uvjerenju, napisali su bezbroj poziva kojim sakupljahu prve uloge za izdavanje »Novog Vieka«.

Jedan od onih kojemu ga uputiše bio je i arheolog Frane Bulić. On je tada pored svog ugleda kao rodoljub i znanstvenik bio osobito cijenjen i voljen nakon što ga je austrijska vlada 1896. godine prisilno umirovila kao ravnatelja splitske gimnazije kada učenici te škole provališe noću u gimnazijsku zgradu uništivši sve slike cara Franje Josipa I u ravnateljstvu, profesorskoj zbornici i u svim razredima, u kojima na zidnim zemljopisima raskidaše imena Budimpešte i Beča. ¹⁰⁾ Njemu se, dakle, braća Ostojići obratiše pismom koje uputiše mnogim svojim znancima za koje bijahu uvjereni da će im pomoći pri izdavanju »Novog Vieka«. To pismo se sačuvalo među onima Bulićeva dopisivanja u arhivu Regionalnog zavoda za zaštitu spomenika kulture, i ovdje ga u cjelini objavljujem, tim više što je ono bilo ujedno i opći poziv na taj podvig, upućen svima u istom ovom izvornom i vjerodostojnom prijepisu:

P. N. Gospodine!

Još lanjske godine pisali su hrvatski listovi, kako naši na glasu književnici gg. Dr A. Tresić-Pavičić i o. K. Šegvić misle pokrenuti književnu smotru »Novi Vieki« — Svaki Hrvat, komu je do napredka i procvata naše liepe knjige, od srca se je tomu radovao, uvjeren da takova šta mi upravo trebamo i da je najbolji uspjeh lista već zajamčen i samim imenima pokretača. No, zalibože, ta krasna osnova, iz oskudice sredstava, nije se oživotvorila, te je još sveudilj samo pusta želja.

Ali plemenita njihova zamisao nesmiye propasti. Tresić i Šegvić, te naše dvie jake sile, ¹¹⁾ opet će se zauzeti kako treba za »N. Vieki«, i oko sebe sakupiti sve bolje i bolje naše književnike. Oni će mu biti život i duša. A do hrv. otačbenika je sada da im novčano priteknu u pomoć, te listu obezbiede dug i samostalan obstanak.

Privolom g. D^ra Tresića, odvažismo se mi potpisani, njegovi prijatelji i štovatelji, da po Dalmaciji sabiremo doprinose za glavnicu »N. Vieka«, a to uz sljedeće uvjete:

Svaki doprinosnik polaže 25 ili 50 fl. Kad se skupi 1500 — 2000 fl, list će čim prije izići pod upravom i uredništvom g. D^ra Tresića u Spljetu, onako kako je jur bilo javljeno po novinama.

Pouzvano se uhvajuć u obilat broj predplatnika urednik misli s' vremenom, malo po malo — prema svojim silama — povraćati doprinose, dakako bez ikakvih kamata.

Imena gg. doprinosnika biti će priobćena u prvom broju »Novoga Vjeka« —

Novci se šalju na adresu:

Braća M. i N. Ostojić — Povelja — Brač.

Sjegurni da će se i V. G. odmah odazvati ovom pozivu, ovoj želji celoga naroda, pa i Vašega srca, unapred Vam najučtivije zahvaljujemo.

Povelja 30 Sječna 1897

Nikola Ostojić
Pop Nikola Vidošević
Mato Ostojić

Bulić je vjerojatno otpisao odmah u veljači braći Ostojićima, ali se prijepis njegova odgovora nije sačuvao među njegovim pismima, a možda ga se nađe među onim upućenim Nikoli Ostojiću što se nalaze u njegovom opsežnom dopisivanju koje je on kanio srediti.¹²⁾ Iz njihova se odgovora čini da im je dobronamjerni Bulić savjetovao da se ne prenaple s Tresićevim obećanjem o uređivanju i osnivanju »Novog Vjeka« jer je dočuo i za njegove druge namjere. Nikola mu je 18. veljače 1897. odgovorio ovim pismom, u kojem je doduše naveo 1896. godinu pogreškom koja je mogla nastati na prijelazu godina, ali se u redoslijedu događaja jasno vidi da je to sljedeća, 1897. godina:

Veleučeni Gospodine

Odgovaram na cienj. Vaše pismo 12 tek. — Kad smo mi potpisani na pozivu za pripomoć »Novom Vjeku« govorili s' g. dr. Tresićem, nije nam on ništa kazivao o prijašnjoj svojoj kakovoj drugoj osnovi. Rekao nam je samo kako od svojih književnih radja ima sasvim malo prihoda, te kako misli učiti pravo da osjegura svoju budućnost uvjeren da, kao doktor filozofije, neće nikad dobiti mjesta.

Na našu ponudu da ćemo se pobrinuti za glavnicu »N. Vjeka« on je dragovoljno privolio i izrazio se da bi za njega bila najveća sreća kad bi naša zamisao uspjela. To je bilo u sječnju (okolo 20) ove godine.

Poznavajući talent i čeličnost D^{ru} Tresića zauzeli smo se kao što valja da sakupimo željenih 1000—2000 fl. Međutim primili smo od istoga Tresića više pisama, u kojima nam zahvaljuje na trudu i pita nas kako li uspjeva poziv. Iz svega toga vidi se da je Tresić zadovoljan s' našom nakanom.

Bilo kako bilo, mi ćemo još ustrajati, a, kad bi po čemu Dr Tresić drugačije odlučio, neće nam biti teško povratiti svakomu doprinosniku njegove novce. Tim bi se nekako bili izložili, ali bi nas tješila misao da nam je namjera bila plemenita.

Pisao bih D^{ru} Tresiću i zamolio ga nek mi još jedanput izjavi svoje planove, ali je ovih dana odputovao za Zadar, Beč, te Prag.

Od srca Vam zahvaljujemo na savjetima i na obetanom doprinosu, bilježim se sa osobitim poštovanjem.

Nikola Ostojić

Povelja 18/2 1896.

Na tom je pismu pisanom na finom i čvrstom papiru koji ima vodeni znak

ORIGINAL

LIEBIG

MILL

Vienna Manufacture

i odava smisao za dolično predstavljanje svojstveno Ostojićima Bulić svojim čvrstim rukopisom plavom olovkom zapisao:

23/II 97 Poslao f 25.

To je posvjedočio i priloženom tiskanom predatnicom splitske pošte na kojoj je poštanski činovnik potvrdio da je uz oznaku 650 Nikoli Ostojiću u Povolje upućen iznos od 25 fiorina, uz poštansku pristojbu od 10 kr. Na njoj je udaren još onda dvojezični poštanski okrugli pečat:

SPLJET

25

2

97

SPALATO

uz kojega se poštanski činovnik potpisao.

Bulić se, dakle, vidjevši povjerenje koje Ostojići imaju u svog prijatelja Tresića, rado odazvao pozivu iako te godine nakon umirovljenja ne obilovaše novčanim sredstvima.

Doznajući za njegov odaziv, Tresić mu je uputio i poziv za suradnju, znajući da će on pridonijeti ugledu novog časopisa:

Veleučeni moj uzore,

odlučio sam se napokon neopozivo da udarim jednom stazom života, koja je doduše i mučna, ali je slobodna, i bolje odgovara naravi mojega duha, nego da se posvetim profesuri; gdje bih bio ovisan i svezanih ruku; ili advokaturi, za koju nemam smisla ni volje; jer bih ja u kancelariji mjesto utoka pjesme pjevao. Odlučio sam se izdavati »Novi Vieč«, i nadam se, da ću dobro uspjeti, jer mi najbolji književnici obećaše suradništvo, a simpatija i povjerenje u narodu uživam dosta; pa se nadam brojnoj potpori predplatnika. Braća Ostojići, koji se, riječkom ljubavlju prema meni, potrudite da osjeguraju listu materijalni uspjeh; javite da su sakupili toliko akcija, da bi se do konca godine mogao list i bez predplatnika izdavati. Što ja ne bih bio sposoban nikada sam izvesti jer za se ne znam ništa moliti, ni poduzeti, izvedoše oni upravo bratskom ljubavi i marljivošću, pišući na stotine listova. Ja sam dakle sada moralno obavezan primiti se pothvata, a još više osjegurati mu uspjeh, i ne prevariti nade, koje narod u me polaže. Sam ne mogu biti suradnikom lista, i pošto neću da mi list bude mršava sadržaja već da pruža narodu novu zdravu hranu, koja će **mu u ovo tužno vrieme obćenitoga razočaranja i meteži unijeti u žile novi brojniji život, odlučih obratiti se na najviđenije naše književnike, s molbom da mi priteknu u pomoć. Na Vas sam pomislio u prvom redu. Vi danas i umom i značajem sievate kao danica narodu**

hrvatskomu. Vi ste danas najčistiji idejal hrvatskoga otačbenika, na kojega su se mnogi nabacili ljutim strijelama mržnje, ali nitko blatom. Nu Vama ne trebam istom ja kazivati tko ste Vi, jer je Vaša savjest najboljim svjedokom veličine, a moje biste rieči mogli smatrati i laskom, premda je taj pojam posve stran mojemu razumu i značaju. U kratko, vidjet ćete i sami od kolike bi važnosti bilo za uspjeh »Novog Vieka« kad bih ga mogao već u prvom broju ukrasiti sočnim voćem Vašega uma, i koliko bi se nade u nj položile, kada bi se sa njegovih stranica bljeskalo i Vaše ime »velut inter ignes bina minores«.

Ne pitam mnogo: samo nekoliko stranica iz koje mu drago grane ljudskoga znanja. Lako je Vama posegnuti u bogatu riznicu Vašega uma, pa će pod Vašim perom izkočiti ljepost ili mudrost, kao na udar Neptunovih ostiju krasan konj, ili Minervina maslina. Uzdám se ne u svoju zaslugu, nego u Vašu dobrotu i plemenitost, da ćete mi priskočiti u pomoć. U to ime Vam najsrdačnije zahvaljujem.

Vaš odani štovatelj

Dr Ante Tresić Pavičić

Stivan 3/V 1897

p. 3 List će izići na prvi srpnja u Spljetu.

Prezauzet svojim radom Bulić nije udovoljio Tresićevoj molbi. Časopis je međutim počeo izlaziti i dopisivanje između Tresića i Nike Ostojića se nastavljaše:

Povlja 21/10 98

Mili moj Tresiću!

Vrieme je da ti se javim i da spomenem kakogodj »N. Vieka«, Prosti što ti nisam prije pisao, ali bogami, nisam imao kada. Jematva, pretakanje vina, prodaja — a još prije vojništvo, nisu mi dopuštali, da se latim pera.

Bio sam odlučio danas pisat ti na dugo i široko, jer imam mnogo toga da ti kažem odnosno »N. Vieka«, tebe, Franka, blebetanja dalmatinskih hrvata — itd. Ali malo prije stiže nam jedan brod po vino, pa moram zamijeniti pero — s dižvom i s pumpom... To su pjesnici!... Eto ti za listak nešto. Možeš razdieliti za dva broja. Imam još nešto gotova, ali nemam kada da prepisem.

Imam i nekoliko pjesama, ali ih moram još isturpijati. Evo ti za sada samo »u jematvi«. Čini mi se, da si je već vidio. Ako nije za tebe, daj je »Viencu« ili »Prosvjetu« — Svakako je bolja od nekih Weberovih i Katalinićevih... recimo pjesama (Nisi li opazio kod Webera, u zadnjoj »Prosvjetu« očito imitovanje Heineovih — i to najgorih — pjesama?) —

Ako govoriš sa Deželićem, molim te zapitaj ga, što je sa nekim mojim sastavima, što su kod njega: n. p. prevod D'Anunzijeve Terra-Vergine i td. Drago bi mi bilo da ih tiska, nek imam barem prava primati besplatno »Prosvjetu« — I to se zove honorar! —

Do skora pisat ću ti opširnije. Međutim da si mi zdrav i veseo.

Tvoj

Niko

Nikola je doista to obećanje izvršio sljedećeg mjeseca. Iz pisama u studenom se vidi da ovi kulturni vinogradari i trgovci vinom nastojahu svakako da list ublaži svoje pisanje o politici i da prione jače objavljivanju književnih radova. Nikola je o tom pisao prijatelju:

Povlja 19/11 1898

Mili moj Tresiću!

Šaljem ti opet nešto za listak »N. Vieka«. Mislim, da za taljansku književnost imaš koliko ti je dosta za svu ovu godinu. Ja ću još što-godj pokupiti i poslati »Nadi«, kojoj sam pače bio obetao kvartalno slati izvješće o talijanskoj literaturi. Ali zaludu je: za nikakav list nepišem tako rado kao za »N. Vieka«. Bit će valjda, što si mu ti na glavi.

Usput šaljem ti i jednu pjesmu. Neznam kako mi je ispala, ali znam samo to, da sam je spjevao jedne večeri, kad sam zbilja bio u ladici s' mojim idealom i kad su me u istinu zaokupljale čudne misli o slatčini zagrljaja sred morskih valova...

Radi s' njom što te volja.

Primio sam ovih dana Nikolićeve pjesme. Prelistao sam ih samo, ali mi se čini, da su jako dobre. Nikolić mi je bio uvijek simpatičan pjesnik. Samo me srdi, što je u zadnje vrijeme (u »Viencu« ili »Prosvjeti«) približio se i on simbolistima. Sudim po jednoj pjesmi, koju nisam mogao, ili nisam znao shvatiti. Budem li imao kada, napisat ću što-god o toj knjizi — A sada o tebi i tvomu listu. Ti znaš, da sam iskren sa svakim, a osobito sa onima koje volim, pa mi nemoj zamjeriti, ako ti čisto i bistro kažem, što sam čuo od drugoga i što sam mislim o N. Vieku.

Mnogi a medju tima i dobri tvoji prijatelji, prigovaraju ti, da si pao pod Frankove čampre i da je »N. Vieka« izričito njegovo glasilo. Osim toga, da si ti odviše goropadan, pače i trivijalan u svojim polemikama, kritikama i odgovorima. Što se tiče prvog prigovora, ti znaš kako ja sudim o Franku i koliko pak cijenim tebe, a da bi mogao i pomisliti o kakovoj slijepoj podvrženosti sa tvoje strane. Prigovor je dakle neopravdan. Opazio sam samo to, da bi za materijalnu korist tvoga lista bilo bolje da ne ističeš odviše politiku. Tebi, kao slobodnom čovjeku, prosto je misliti kako hoćeš, prosto ti je iskaliti kadgodj svoj gnjev prema bedastim i zlobnim mamelucima, koje mora prezirati svaki poštenu Hrvat; ali ne bi li to mogao kroz druge novine, n. p. kroz »H. Pravo«! »N. Vieka« mogao bi ostati na pravaškom stanovištu, ali izbjegavati svaku privrženost jednoj ili drugoj frakciji. Znam da je to nemoguće, ili barem jako teško, kad Domovinaši očito zapuštaju naš stari program; ali ipak dalo bi se kojekako izbjeći negodovanju nekih ter nekih, koji u dobroj namjeri vaze slogu, neznajući da je sloga nemoguća — Hoćeš li da »N. Vieka« uspije, daj neka bude samo književni list. Ako pak hoćeš i politike, neka bude; ali ta neka je umjerena.

Umjerenost ja baš nevolim, ali ti to kažem za korist »N. Vieka« — Još nešto. Ti si dobar političar, pošten, iskren, pametan; ali si kao književnik još bolji. Baveć se politikom, gubiš vremena, a to na uštrb naše liepe knjige. Onamo koristuješ, samo ne onoliko, koliko

bi mogao. Političara poštenih i kadrih da se bore, da otvore narodu oči imamo: Kumičića, Franka, Prodana i td; književnika à la Tresić (ne ulagivam se: iskren sam i u tomu) nemamo. Nebi li se dakle mogao srcem i dušom dati isključivo na književni rad? Ja, kad čitam kakav tvoj polit. članak, ma kako bio liep, uzdahnem misleći: dok je ovo pisao, mogao je spjevati kakav novi »Uranion« ili koju stranicu novih bisera poput »Simeona« —

Drugi prigovor je pretjeran, i ako ima u njemu i malko istine. Zaludu je, naprasit si kadgodj preko načina. Siećaš li se onoga odgovora Hiljadici? Istina je, onakovi ljudi zaslužuju i gore; ali valja ih znati zaušiti, ne radi njih; ali radi sebe. Da im mogu, ali nek su ti cipele lakirane. Ja koji te poznam, divim se tvojoj naprasitosti, jer sam uvjeren da je izljev tvoga poštenja; tvoje neprispodobive iskrenosti, ali oni koji te neznaju, misle da si zločest. Što se tiče sadržine »N. Vieka«, moram iskreno priznati, da sve ne begenam. N. p. svi oni prevodi iz českoga mi se nisu nikad svidjeli, Katalinićevi »Fragmenti« i »U spomenar« nisu stvarno zasluživali prvoga mjesta, »Circus maximus« i »Rimski soneti« dozivlju mi u pamet glatku ali siromašnu Harambašićevu črčkariju u »Nadi« — i td.

Što je dobra, to pišeš samo ti, Sirovica, Šegvić, Matoš, i još malo tko. Što je od Kumičićevih i Gjalskovih obetanja? Zašto te se opet ne spomene Kranjčević i Alaupović? Bili mogao dobiti za sebe još i Nikolića? Vidiš, Cipikova »Vizija« za mene je liepa stvar, prava pjesma. Gledaj da primiš što više znanstvenih rasprava. Ono od Gaja i Buzolića (i ako od ovoga posljednjega nije bog zna što) dobro ti je došlo. Zašto ne pišeš i ti štogodj iz filozofije, psihologije, sociologije?

I ovim sam svršio. Prosti, što sam bio tako smion, da tebi ja, nespособan, štošta prigovorim; ali vjerujem, to sam uradio iz velikoga štovanja i bracke ljubavi naprama tebi — Budi uvjeren, da želim tvoju slavu i tvoju materijalnu korist isto onako, ko sreću i zadovoljstvo svojih najmilijih. Ako vidiš da u čemu imam pravo, uzmi u obzir, ako ne, a ti mi reci: Niko, prosti, ali si pogriješio! Ti ćeš bolje prosuditi od mene. —

Eto imamo napokon i maloga Petra. Da vidiš Matu: sada je drugi čovjek: Sior papà — Molim te, kad budeš imao kada, piši mi, ali opširno. Rec mi što misliš o mojim opaskama i preporukama, a nemoj zaboraviti obavjestiti me kako ide financijalno sa »N. Viekom«. Moji te svi od srca pozdravljaju. Primi bracko cjelov od tvoga

Nike

Hitri a i temperamentni Tresić je na to pismo odgovorio svom prijatelju, i taj odgovor je vjerojatno sačuvan kod Ostojićevih nasljednika. Iz Nikolina odgovora se vidi da je Tresićeva taština bila povrijeđena.

Mili moj Tresiću

primio sam malo prije tvoj list i odma ti odgovaram, jer mi je žao što si me zlo shvatio, ili što sam se ja valjda slabo izrazio u zadnjemu pismu — Istina je da su se mnogi urotili, da te psuju, da te sumnjiče i donapokon da omalovažavaju tvoj književni rad; ali ja, bogami, nisam imao ni na kraj pameti, ne samo da te psujem i sumnjičim, ali

ni da te prikaram, a ma baš za *ništa*, sa *nikakova* gledišta. Prije svega nisam tomu dorastao, a opet ti si me tako »začarao«, da, i kad bi ja imao, ja nebih apsolutno nikad mogao priznati tvoju manu. Ja sam ti samo pripovjedio, što o tebi misle, ili bolje, govore tvoji dušmani i »neki« prijatelji, pa sam ti opet i s moje strane upravio neke opaske i neke preporuke, ne zbog tvoga ponašanja, koje je za mene čisto kao sunce, nego zbog tvoga financijskoga položaja, koji mi na srcu leži, ne samo radi tebe, nego i radi hrv. knjige i hrv. naroda — Nisam te tim mislio naputiti na malodušnost, na oportunističnost, na dvoličnost, jer bi to bio atentat proti čistoći tvoje duše i plemenitosti tvoga srca, proti tvojoj prošlosti i tvojoj budućnosti; nego sam želio samo, da sačuvaš što je moguće više prijatelja »N. Vieka«, ne uplićući se u razmirice stranke prava, puštajući te ipak slobodna, da kroz političke novine bičuješ one koji su bič i zaslužili. — Htjeo sam dakle, u interesu književnosti, da »N. V.« ne izgubi ma i samo jednog pretplatnika, da ne propane, a da se zato ipak hrv. politika ne odreče tvoje sile, koja bi djelovala na drugomu tlu, bez pogibelji za jednu smotru, koja ima između ostalih i tu zadaću da u književnosti suzbija neke novotarije, što ubijaju moral, zanos, narodni karakter, značaj — a po tomu, dosljedno, i čistoću patriotizma. —

Istina je, rekao sam ti i to, da bih volio da se ti uopće i ne baviš politikom ali je to bilo s razloga, ne da osuđujem tvoj pravac, ili ne cijenim tvoju sposobnost, već zato, što sam mislio da te politička djelatnost može zaustaviti u knjiž. radu, koji je toliko dragocien i koji sam po sebi mora uroditi obilatom plodom po Hrvatsku. Svaki čovjek, a osobito nadareni umom, dužni su uložiti sve svoje sile za dobrobit čovječanstva, a u prvom redu za svoj narod. Između prvaka u našoj strani vidio sam prikladnih osoba, koje bi te mogle zamieniti; o književnicima nisam imao takovo mnijenje. Je li čudo dakle, što sam želio, da žrtvuješ vatru što ti plamsa u grudima, upravo zato što sam mislio, da bi ta žrtva mogla više pomoći nego odnemoći? —

Medjutim, drago mi je što te i na tom polju prati uspjeh. Kad vidiš da tvoj buzdovan dobro gadja i zbilja pomaga krčiti put pravdi, istini i budućoj sreći domovine: udri! Dosta sam moralno čist, a da ne shvaćam premoć časti i poštenja nad osobnom korišću i prvenstvo otačbine prema ma bilo kojemu individualnom osjećaju; zato i tebi, koga toliko volim, neću više preporučivati obzir i osobnu korist, jer se tim izlažem pogibelji da budem zlo shvaćen, valjda od tebe prvoga... Neka »N. Vieka« slobodno i propane: ti ostaješ čist, a što je glavno, jak i ispravan na druge borbe. Ja ti tu borbu skoro zavidjam.

Ali, kazat ćeš mi, zašto nisi odma tako govorio? — Nešto sam ti protumačio, a nešto je skriveno u osjećaju. Htjeo sam te vidjeti materijalno u lijepu položaju a k' tome u stanju da još više koristiš književnosti i narodu. Mislio sam da je tvoj osobni interes u skladu sa interesima otačbine, stoga ti i isticah toliko prvoga, znajući da na njega malo misliš. I tu, valjda sagriješih, ali je i taj grieh bio samo grieh srca, grieh ljubavi, grieh nježnosti, koji me i više puta zavadja: *Abundantia cordis!* —

Pa još nešto. Ja tim nisam kazao, da si trivijalan u odgovorima, kako to izgleda da ti misliš. Ja sam ti kazao samo da si naprasit, a to mi

nećeš zaniekati. Ja tvoju naprasitost štujem, jer je znak tvoga značenja, tvoje postojanosti, tvoje iskrenosti, ali je ne štiju oni, koji te iz bližega ne poznaju. To nije bilo taktično za procvat »N. Vieka« (opet ista pjesma), i zato sam te želio upozoriti —

A kad sam ti ja rekao da je »Uranion« jedna tvoja liepa pjesma? Kazao sam da je grehota, što za vrieme, dok pišeš polit. članke ne spjevaš kakav novi »Uranion« — Spomenuo sam prvu tvoju pjesmu, koja mi je u pamet došla. Mogao sam spomenuti kojumudrago; svaka ti je dobra —

In excelsis je divna pjesma. Neznam varam li se za to što sam je posljednju čitao, ali mislim da u nijednoj pjesmi nemaš više i ljepše pojezije, a u isti mah fine satire, prezira i što je još gore, indiferentnosti prema tvojim kleveticima.

Mislim da smo sada na čistu: ti ćeš shvatiti moje rieči, moje preporuke, ja tvoj rad. Iza podneva idem u Spljet s Janislavom i Ljubicom.

Grli te tvoj

Niko

Povlja 11/2 98

Ostojići su najviše žalili onda kada se Tresić odlučio da uredništvo »Novog Vieka«, kojemu su oni mnogo doprinijeli pri njegovu začetku, preseli u Zagreb. Iznenađeni tim, Niko mu je, saznavši to iz novina, tom zgodom u pismu, koje nema nadnevka, izrazio svoje žaljenje:

Dragi Tresiću!

Dr Malvić predao nam je tvoj pozdrav i tvoju poruku, da si ljut na nas što ti ne pišemo. Imaš pravo, ali mi sami nismo toliko krivi. Još davno odlučismo ja i Mate, da jedan podje u Split, da te pozdravi na povratku i da ti saopći naše mišljenje glede preseljenja »N. Vieka« u Zagreb. Nadošle nepredvidjene radje (II^a polivačina), te moradosmo odgoditi putovanje. Bože zdravlje, vidjet ćemo se koncem Svibnja — U prvi mah dakle, čim smo u »N. Listu« pročitali viest o tvojoj nakani, mislili smo da je lažna i da će sve to bit Stražičić turio u sviet. Nu kad nas neki tvoji znanci uvjeriše da je tako, pomislismo u sebi — kažem ti po istini: Tresić je lud!.. —

Znaš i sam koliko nam je na srcu tvoja i N. Vieka budućnost, pa onako pomislismo o tebi, držeć stvarno, da bi tim korakom financij. mnogo štetovao a valjda i pokopao »N. Vieka« —

Evo zašto smo bili protivni.

1) U Dalmaciji bi izgubio mnogo više pretplatnika nego bi ih u Zagrebu dobio. »N. V.« je jedini dalmat. belet. list; dalmatinci ga potpomažu, ko svoje čedo, dočim Hrvati iz Banovine imaju još i druge djece: Prosvjetu, Vienac, Dom i svijet i td. —

2) Hrvati iz Banovine — osim rietkih iznimaka — bili su ljuti na tebe, što si počeo izdavati »N. V.« u Spljetu, pa su te bili i zanemarili. Koji ti je Zagrebački književnik poslao što za prve brojeve »N. V.«? Ti si zato također se bio naljutio i skoro odlučio, da i nećeš primati sastavaka nego od samih Dalmatinaca. Bio je nastao dakle ne-

kakav antagonizam, ili bolje nekakvo natjecanje koje je moglo biti na korist »NV« i književnosti u opće. Sada iduć u Zagreb, nekako kapituliraš.

3) U Zagrebu nećeš — osim Kumičića i Franka — imati iskrenih prijatelja, kojima kao i tebi, »NV« na srcu leži. Biti ćeš okružen ljudima smiešeća lica, ali koji te ipak ne će voliti. Što ti je Harambašić obetao svoju moralnu i književnu pripomoć? Od kada on tebe tako voli? A Deželić, zašto te baš želi u Zagreb? Nemožete biti solidarni i u daljini?

4) Sva Dalmacija više je u te nade postavljala, nego u sve svoje književnike skupa. Sada te nekako gubi. Volens — nolens tvoj rad smatrati će se zagrebačkom produkcijom.

5) Neki viču na tebe da si Frankovac. Mi ne. Neki misle da te je Frank i zamolio da mu dodješ u pomoć.

Kao štovatelj Frankov, iz Spljeta možeš pisati njemu u prilog; iz Zagreba bilo bi pogibeljno po tvoj renomè kod nekih dalmatinaca. I još valjda bilo bi štogod što vojuje proti. Kazat će mo ti kad dodjemo u Split. Pro je samo: ljepota i društveni život Zagreba a valjda i kakva nova Danica ili Darinka. Te razloge dakako uvažavamo, ali nemislamo da bi bili jači od onih što su contra.

Eto ti si odlučio. Imaš li koji drugi nama nepoznat razlog, hajde, brate, naš ti blagosov. Gdje bio da bio, za nas ostaješ uvijek onaj isti Tresić, onaj dobri i iskreni naš prijatelj, pa nismo mi tako egoiste, da te želimo blizu samo zato da te blizu imamo. Blizu ili daleko jednako te štujeemo i jednako ljubimo. Ali u ovom slučaju imamo mnijenje protivno od tvoga, pa ti ga iskreno kažemo. Bože daj da nas o protivnom uvjeriš.

Opetujem. Ako imaš valjanih razloga; ako ne — ostani. Još si na vrieme. Bolje se je i od po puta vratiti, nego vrat slomiti. Prosti; sve što ti rekoh, iz ljubavi je, kakovu si i opazio u nama, al koja je valjda i veća, nego li i sam misliš.

Evo ti nešto za listak. Pročitaj pomnjivo, molim te. To su moje originalne ideje o geniju i o Savonaroli. Neznam vriede li —

Primi prijateljski pozdrav

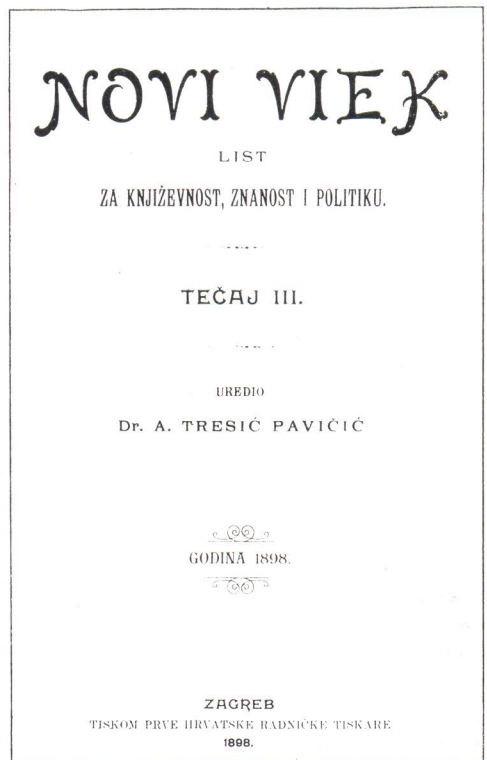
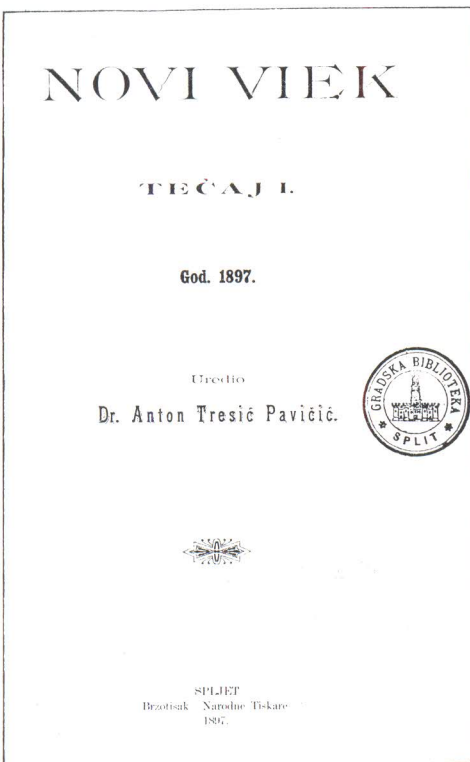
od tvoga

Nike

Sadržaj ovih pisama je jasan¹³⁾ i ne treba opširnije objašnjenje, a trebalo ih je objaviti budući da je »Novi Viek« čija je zamisao nikla u malom otočkom selu i ostvarena u vremenu kada u Splitu izlažahu od 1859. godine većinom listovi i časopisi na talijanskom jeziku, bio važna pojava, kao značajni prilog našem kulturnom, književnom i političkom životu krajem prošlog i početkom našeg stoljeća. Međutim, »Novi Viek« se objavljivao u Splitu do sredine lipnja 1898. a zatim od 1. srpnja je izlazio i tiskao se u Zagrebu, gdje je u 1899. godini objavljeno dvanaest brojeva.

BILJEŠKE:

- 1) *H. Morović*, Sa stranica starih knjiga, Split 1968, str. 178.
- 2) *A. Tresić-Pavičić*, Pjesme, putopisi, Katarina Zrinjska, Pet stoljeća hrvatske književnosti, Zagreb 1936.
- 3) *I. Ostojić*, Povlja, povijesni prikaz, Split 1968, str. 70, 88. Ostalu literaturu o Ostojcima vidi u *A. Jutronić*, Bibliografija otoka Brača, Supetar 1971, str. 291.
- 4) O. c. (2), str. 126—127.
- 5) *C. Fisković*, Kamena s ramena u Dalmaciji od 18. do 20. stoljeća, Povijest sporta, VIII, 31, Zagreb 1977, str. 2703.
- 6) *N. Ostojić*, Uspomene sa otoka Brača, Brački zbornik 2, Split, 1954, str. 156.
- 7) ibidem.
- 8) *A. Petravić*, Studije i portreti, Zagreb 1905, str. 235.
- 9) *I. Ostojić*, o. c. (3), str. 97.
- 10) *C. Fisković*, Povodi i odjeci Buličeva umirovljenja 1896. godine, Vjesnik za arheologiju i historiju dalmatinsku, sv. 79, Split 1986, str. 103—138.
- 11) O *K. Šegviću* vidi *A. Barac* u Stanojevićevoj Narodnoj enciklopediji srpsko-hrvatsko-slovenačkoj IV, Zagreb 1929, str. 635.
- 12) O. c. (6), str. 158.
- 13) Sva ovdje objavljena pisma čuvaju se u Historijskom arhivu u Splitu. Tresićevo pismo Buliču je među njegovim spisima u Regionalnom zavodu za zaštitu spomenika kulture u Splitu.

»Novi viek« faksimil